

Σ Υ Μ Μ Ε Ι Κ Τ Α

ΧΙΛΙΟΠΛΑΣΙΩΣ, ὄχι χιλιαπλασίως

Μέχρι τοῦδε ἐγνώριζον καὶ ἔλεγον μόνον τὸ χιλιοπλασίως, τὸ ὁποῖον παιδιόθεν εἶχον διδαχθῆ ὑφ' ἐνὸς ταπεινοῦ καὶ ἐστερημένου οἰήσεως ἑλληνοδιδασκάλου, ἀποφοίτου τῆς Ζωσιμαίας ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῆς. Τύχη ὅμως ἀγαθῆ δὲν ἐπῆλθε κατ' ἐμοῦ τὸ ἀργαλέον γῆρας ἄκαρπον· ἔμαθον κατ' αὐτὸ τὸ ἀθησαύριστον εἰς τὸ λεξικόν μου Liddell - Scott, ἄγνωστον δὲ εἰς τὰς γραμματικάς, χιλιαπλασίως (μὲ α ἀντὶ ο) Ἰλλὰ τί τὰ θέλετε, μέγα τὸ κράτος τῆς ἀναλογίας διὰ τὴν διάπραξιν γλωσσικῶν αὐθαιρεσιῶν. Ὅλον τὸ φταίξιμον διὰ τὴν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐμφάνισιν τοῦ χιλιαπλασίως (μὲ α) τὸ ἔχει τὸ πολλαπλασίως, τὸ ὁποῖον ὡσὰν μικρὸν σατανάκι παρέσυρε τὸν γράψαντα εἰς τὴν ἐν λόγῳ αὐθαιρεσίαν.

* *

ΑΜΝΗΣΤΙΑ, ὄχι ἀμνηστεία

Εἰς βιβλίον, φέρον ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ὄνομα λίαν σεβαστόν, βλέπω τὸ ἀπροσδόκητον φτώχεια ἀντὶ τοῦ ὀρθῶς ἔχοντος φτώχεια (πρβλ. τὴν παρ' Ἀριστοφάνει (Πλ. 549) παροιμίαν : πτωχείας πενία ἀδελφή), ὀλίγον δὲ κατωτέρω, προφανῶς κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ λαϊκοῦ ὄντ' ἀρεπε δὲν ἔβρεχε καὶ τὸν Μάη χιόνιζε, συναντᾶται τὸ ἐσφαλμένως ἔχον ἀρρώστεια ἀντὶ τοῦ ἀρρώστια, ἀσωτεία ἀντὶ τοῦ ἀσωτία. Καὶ τὸ ἀμνηστία ἐξακολουθεῖ νὰ ἀνορθογραφῆται ἀμνηστεία, καὶ ἃς ἔκαμε τόσῃν φασαρίαν, ἵνα κατὰ τοὺς Ἰταλοὺς εἶπω, ὁ Ἐμμ. Κουλουμβάκης, ὅταν συνεζητεῖτο εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἐν νομοσχέδιον περὶ ἀμνηστίας, ἐξαρτήσας τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἐπιψήφισιν τοῦ ἐν λόγῳ νομοσχεδίου ἐκ τῆς ὀρθῆς γραφῆς τῆς λέξεως, διότι ἀμνηστίαν ἤθελε νὰ ψηφίσῃ καὶ ὄχι ἀμνηστείαν. Ἐξ ἄλλου τὸ β. ἀμνηστεύω, ἐξ οὗ θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ ὅτι ἔχομεν ἀμνηστεία, εἶναι νεολογισμὸς κατὰ αἰῶνας ὀλοκλήρους μεταγενεστέρως πλασθεὶς παρ' ἡμῖν, τὸ δὲ ἀμνηστία (ἐκ τοῦ ἀμνηστος) τὸ εὐρίσκομεν εἰς τὸν Πλούταρχον (Κίμ. 42, Ἄντ. 14) καὶ εἰς τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιον 9, 14 : ἀμνηστίην ἔχειν τινός=ἀμνηστεῖν.

* *

ΑΠΟΤΕΙΣΕΜΕΝ

Θὰ μοῦ τὸ πληρώσης, ἢ θὰ μοῦ τὸ πληρώσῃ κ.ο.κ. λέγομεν περὶ τίνος ἢ πρὸς τина ἀπειλοῦντες αὐτὸν ὅτι θὰ τοῦ ἐπιβάλωμεν τὴν ἀπότεισιν, ὡς ὀφειλομέ-

νου χρέους, κακοῦ ἔσου πρὸς τὸ εἰς ἡμᾶς προσγενόμενον. Αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν εὐ-
ρίσκομεν πολλαχοῦ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὅπως π.χ. εἰς τὴν Ἰλ. Φ 399

τῶ σ' αὖ νῦν δῖω ἀποτεισέμεν ὅσσα μ' ἔοργας

καὶ Α 42, Λ 142, Ρ 34, β 193 μ 382 κτλ.

* *

ΑΠΤΟΕΠΗΣ

Εἰς τὸ ἐπίθετον ἀπτοεπῆς τῆς Ἰλιάδος Θ 209, (*Ἦρη ἀπτοεπές, ποῖον τὸν μῦθον ἔειπες*), τρεῖς διάφοροι σημασίαι ἀπεδόθησαν ὑπὸ διαφόρων φιλολόγων· 1) στερητικὸν ἀπτοέω + ἔπος, δηλ. ὁ μὴ πτοούμενος ἐν τῷ λέγειν· 2) ἔνιοι δέ, κατὰ ἐν σχόλιον, δασέως (ἀπτοεπῆς) ἀναγινώσκουσιν, ἐν' ἣ καθαπτομένη λόγοις· 3) ὁ διασκορπίζων, ὁ πετῶν τοὺς λόγους του (*ἀπτός, ὁ ἐκ θέματός τινος ἔχοντος τὴν ἔννοιαν τοῦ διασκορπίζειν, ὡς διασαφεῖται εἰς τὸ ὁμηρικὸν λεξικὸν Π. Λορεντζάτου). Μὲ τὴν 3. ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἐπίθετον σημασιῶν συμπίπτουν παρ' ἡμῶν ἐκφράσεις δηλωτικαὶ φλυάρου ἀπερισκεψίας κατὰ τὴν ὁμιλίαν: τί σκορπᾶς τὰ λόγια σου; φύλαξε τὰ λόγια του, μὴν τὰ σκορπᾶς.

* *

ΒΑΛΛΟΜΑΙ

Πρὸς τὰς ὁμηρικὰς ἐκφράσεις ἐνὶ φρεσὶ βάλλω (Α 297 καὶ λ 454), εἰ μὲν δὴ νόστον γε μετὰ φρεσὶ βάλλω (Ι 436), ἀλλ' ἐνὶ θυμῷ βάλλω (μ 218), νῦν δ' ἐτέρως ἐβάλλοντο θεοί, (α 234, ἐνθα πολλοὶ δέχονται τὴν γραφὴν ἐβόλοντο) ἀντιστοίχους χρησιμοποιεῖ καὶ ἡ σύγχρονος δημώδης, ὅπως π.χ. τῶβαλα στὸ νοῦ μου· μὴ βάζης τέτοια στὸ νοῦ σου· ὅ,τι βάλῃς μὲ τὸ νοῦ σου. Οὕτω παρ' ἀμφοτέροις τοῖς γλωσσικοῖς ἰδιώμασιν, ἀρχαίῳ καὶ συγχρόνῳ, τὰ ρ. βάλλομαι, βάζω, ἔβαλα μετὰ τῶν προσδιορισμῶν ἐνὶ φρεσὶ, μετὰ φρεσὶ, ἐνὶ θυμῷ, στὸ νοῦ (σου, του κ.τ.τ.) μὲ τὸ νοῦ κ.τ.τ. δηλοῦν τοποθέτησιν τρόπον τινὰ μιᾶς σκέψεως εἰς τὸν νοῦν καὶ ἐντεῦθεν τὴν σύλληψιν ἐνὸς διανοήματος ἐν νῷ.

* *

ΓΕΛΩΙ ΕΚΘΝΗΣΚΕΙΝ

Πέθαναν ἀπὸ τὰ γέλια ἢ μὲ χρονικὸν προδιορισμὸν, πέθαναν στὰ γέλια (=τὴν ὥρα ποῦ γελοῦσαν) λέγομεν, ὡς περὶ τῶν μνηστήρων λέγεται εἰς τὴν Ὀδύσειαν σ 100 αὐτὰρ μνηστήρες ἀγαυοὶ . . . γέλω ἔκθανον.

ΣΗΜ. Ἐγραψα γέλια, διότι ἡ παραγωγή τοῦ Γ. Χατζιδάκι (ΜΝΕ 2,66) κατὰ τὸ σχῆμα μαρτυρῶ—μαρτύριο μού φαίνεται προτιμωτέρα ἀπὸ τὴν ἄλλην γέλοια ἐκ τοῦ ἀρχαίου γέλοιο (γελοῖον), ἡ ὁποία ὑπεστηρίχθη ὑπὸ Φ. Κουκουλέ εἰς τὴν Ἐπετ. Φιλολογ. Ἀθην. (6,249).

* *

ΕΔΕΣΘΑΙ ΚΡΑΔΙΗΝ

Γιατί τρώς τήν καρδιά σου ; Μήν τρώς τήν καρδιά σου, λέγομεν σήμερον
ὡς κατευναστικὴν νουθεσίαν πρὸς τινὰ τεθλιμμένον, ἀπαράλλακτα κατὰ τὴν ἔκ-
φρασιν τῆς Θέτιδος πρὸς τὸν Ἀχιλλέα (Ἰλ. Ω 128) :

τέκνον ἐμόν, τέο μέχρῃς ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων
σὴν ἔδεται καρδίην . . . . . ;

καὶ κατὰ τὸν Πάλλην :

παιδί μου, πές μου, ὡς πότε πιά μὲ στεναγμούς καὶ κλάμα
θὰ τρώς τὰ σπλάγχνα σου . . . ;

* * *

ΕΛΛΗΝΟΛΑΤΡΑΙ, ἔχι Ἑλληνολάτρεις

Ἀσήμαντον αἰφνιδιασμὸν δὲν θὰ συναισθανθῆ κανένας, ἀναγινώσκων εἰς
κείμενον φιλολόγου τινὸς «ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τοῖς
γράμμασι», κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ ἀειμνήστου Χ. Χαριτωνίδου, τὸν τύπον ἑλληνο-
λάτρεις, δέον ἑλληνολάτρας, ἀφοῦ παρεδόθη τύπος λήγων εἰς -λάτρης, εἰδω-
λολάτρης.

* * *

ΜΙΚΚΟΣ ΜΑΚΟΣ

Συσχετισμὸν τῆς πονηρίας ἀνδρὸς μικροῦ τὸ δέμας πρὸς τὸ ἀνάστημα αὐ-
τοῦ δηλοῖ ὁ Ἀριστοφάνης λέγων εἰς τοὺς Ἀχαρνέας (909) :

ΒΟΙΩΤΟΣ : Μικκός γε μάκος οὗτος. ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΙΣ : ἀλλ' ἅπαν κακόν.

Οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀντιστοιχῶς ἐκφραζόμεθα μὲ μονάδα καταμετρήσεως τῆς
πονηρίας τὸ ἀνάστημα : ὅσο μπόι τοῦ λείπει, τόση διασολιά ἔχει.

* * *

ΝΕΑΝΙΑΣ

Τὴν μετὰπτωσιν τῆς λ. νεανίας ἀπὸ τῆς δηλώσεως ἡλικίας συχνάκις εἰς
δήλωσιν τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦ δυναμένου, γενναιότητος καὶ δραστηριότητος, ὅπως π.χ.
εἰς τὸν Εὐριπίδην (Ἰω 1041)

ἄγ', ὦ γεραιὲ πούς, νεανίας γενοῦ,

εἰς τὸν Ξενοφῶντα (Κ. Παιδ. 1, 3, 6) κρεά γε εὐωχοῦ, ἵνα νεανίας οἴκαδε ἀπέλ-
θης, εἰς τὸν Ἀριστοφάνη (Σφ. 1333)

ἦ μὴν σὺ δώσεις αὔριον τούτων δίκην

ἡμῖν ἅπασι, κεῖ σφόδρ' εἰ νεανίας,

τὴν εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὴν σύγχρονον λ. παλληκάρι, δηλωτικὴν ἄλλοτε μὲν ἡλι-
κίας, οὐχὶ σπανίως δὲ ἐπιτηδειότητος καὶ δραστηριότητος : τὸ καλὸ τὸ παλληκάρ
ξέρει κι' ἄλλο μονοπάτι· ἢ θὰ τὰ βγάλη πέρα, εἶναι παλληκάρι αὐτός.

ΠΙΤΝΕΙΝ ἐν λέκτροις

Ἡ ἔννοια τῆς πρὸς σαρκικὴν μεῖξιν κατακλίσεως θήλεος μετ' ἄρρενος δη-
λοῦται ἐν τινι ἠπειρωτικῷ διστίχῳ μὲ τὸ ῥῆμα *πέφτω* σὺν τῷ προσδιορισμῷ *μὲ τόν* :
τί νὰ κάμω, τί νὰ γένω ;
πῶς νὰ πέσω μὲ τὸν ξένο ;

Τὴν αὐτὴν σημασίαν τοῦ ῥήματος τούτου εὐρίσκομεν π.χ. καὶ εἰς τὸν στ.
1093 τῆς Εὐριπίδου Ἑλένης :

ὦ πότνι, ἧ Δίοισιν ἐν
λέκτροις πίτνεις
Ἦρα, ... ,

δηλ. Ἦρα σεβαστή, πού μέσα στοῦ Διὸς πέφτεις τὰ στρωσίδια.

* *

ΟΜΟΦΡΟΣΥΝΗ λύκων ἄρνεσσι

Πρὸς δῆλωσιν τῆς ἐπὶ τινὰ χρόνον πιστευθείσης συμφιλιώσεως Χριστιανῶν
καὶ Μουσουλμάνων, ἐπὶ τῇ ἐν Τουρκίᾳ ἀνακηρύξει τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος,
ἐλέγομεν τότε οἱ ἐκεῖ οἰκοῦντες Ἑλληνες *Τώρα θὰ περπατᾷ ὁ λύκος μὲ*
τὸ ἀρνί.

Ἡ ὑπόμνησις τῶν σχέσεων λύκων καὶ ἀρνιῶν πρὸς δῆλωσιν ἀσπόνδου μί-
σους χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν Ἰλιάδα X 263 :

οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν.

* *

ἐν ΠΥΡΙ γενοίατο

Τὴν ἀρατικὴν φράσιν τοῦ Νέστορος (Ἰλ. Β 340) *ἐν πυρὶ . . . γενοίατο*,
δηλ. στῆ φωτιά νὰ καοῦν, φωτιά νὰ τὰ κάψῃ, λέγομεν καὶ ἡμεῖς, ἔταν καταρῶ-
μεθα, *ἴφωτιά νὰ τὸν κάψῃ, ἢ στάχτη καὶ μπουλβερη* (ἐνν. *νὰ γίνῃ*) καὶ οἱ ἀνα-
στενάρηδες ὀρχοῦμενοι ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων *στάχτ' νὰ γέν'*, δηλ. τὸ πονηρὸν πνεῦμα.

* *

ΤΑΡΑΞΙΚΑΡΔΙΟΝ ἔπος

Δὲν ἀφίσταται τοῦ παρ' Ἀριστοφάνει (Ἀχαρν. 315) ἀπαντωμένου
τοῦτο τοῦπος δεινὸν ἦδη καὶ ταραξικάρδιον
τὸ σύγχρονον περὶ ἀηδιαστικοῦ καὶ ἐξοργιστικοῦ λόγου λεγόμενον *μοῦ γύρισε ἦ*
μ' ἀνακάτωσε τὰ σ' κώτια.

* *

ΤΕΤΗΚΑ

Τὴν εἰς τὴν Ἰλιάδα Γ 176 φράσιν *τὸ καὶ κλαίουσα τέτηκα γι'* αὐτὸ καὶ
κλαίοντας ἔχω λιώσει, διατηρεῖ ἡ σύγχρονος δημῶδης ἔλιωσε κλαίοντας, λιώνει

στό κλάμα και εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον σὰν τὸ κερὶ ἐλλῶνε, ἔπου διατηρεῖ τὸ γ, λιγώνω)λιώνω, κατὰ τὸν Μ. Φιλήνταν (Γλωσσογνωσία 3,227).

ΣΗΜ. Κοντὰ εἰς αὐτὴν τὴν παραγωγὴν ὑπάρχει καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ Γ. Χατζιδάκι (MNE 1, 269) λειώνω καὶ τοῦ Γ. Ψυχάρη ἐκ τοῦ λύω καὶ ἐπομένως λυώνω (Γραμμ. 3,218).

* * *

ΥΠΕΚΦΕΥΓΕΙΝ λόγους

Πολλοὺς ὑπεκφύγοις ἂν ἀνθρώπων λόγους (Εὔρ Ἰκ. 565), δηλ. θὰ γλυτώσῃς ἀπὸ τὰ λόγια τῶν ἀνθρώπων.

Μεταφέρω ἐδῶ τὴν εἰς τὸν προκείμενον στίχον σημείωσίν μου εἰς τὰς παρὰ τῷ *Ηαπύρω* τυπωθείσας Ἰκέτιδάς μου : « Ἀπὸ τῆ διόρθωση τοῦ Hartung ψόγους προτίμησα τὸ λόγους τῶν χειρογράφων, τὸ βρίσκω ἀντίστοιχο πρὸς τὸ δικό μας λόγια στίς φράσεις : θ' ἀκούσουμε λόγια=θὰ κακολογηθοῦμε θ' ἀκουστοῦν λόγια=θ' ἀκουστοῦν κακολογίες. τέτοια ἤθελα ν' ἀκούσω ἐγώ ; κ.τ.τ. ».

* * *

ΦΑΟΣ γλυκερόν

Διὰ τῆς κλητικῆς προσφωνήσεως φῶς μου ! δηλοῦται παρ' ἡμῶν ἡ ἐγκάρδιος ἀφοσίωσις, ἡ τρυφερότης, ἔπως καὶ εἰς τὸν Ὅμηρον (Ὀδ. π 23) ὁ συμπαθὴς ἐκεῖνος ὑφορβὸς Εὐμαιοῦ καὶ εἰς τὴν Ὀδύσειαν πάλιν (ρ 41) ἡ Πηνελόπη λέγουσιν εἰς τὸν Τηλέμαχον ἐπανελθόντα ἐκ Πύλου καὶ Σπάρτης

Ἦλλες, Τηλέμαχε, γλυκερόν φάος (γλυκὸ μου φῶς).

* * *

ΧΑΝΟΙ γαῖα

Ἄρὰ ὡς ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος περὶ ἑαυτοῦ ἐν Ἰλ. Θ 150 τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών, καὶ ὡς ἡ τοῦ Ἐκτορος ἐν Ἰλ. Ζ 282 περὶ τοῦ Πάριδος ὡς κέ οἱ ἀῖθι γαῖα χάνοι οὐχὶ σπανίως ἀκούεται παρ' ἡμῶν ὑπὸ τὴν σύγχρονον λεκτικὴν διατύπωσιν ν' ἀνοίξῃ ἡ γῆς καὶ νὰ μὲ καταπιῇ.